

l'estramoni, usat per matar *taups*; no crec en canvi que hi hagi intervingut *ATRAPEX*, -IGIS (> fr. *arroche*), planta ben diferent (que al capdavant també l'*herba saupera* és distinta); ni tampoc em convenç que la base de *talponera* sigui un *TURBINARIA*, format directament sobre el ll. *turbo/-binis*.

Una altra designació semblant és el ross. *estorbès*, planta per a «estabornir¹ i agafar el peix», que Roland grafia bàrbarament *astourbès* (*Fl. Pop. Fr.* VIII, 148), germà del ll. tardà *TURBISCUS* id. documentat en St. Isidor, diversos textos des del S. iv, i glosses; *turbišku* mossàr. (Ss. x-xii), bc. *torbisko*, cast. *TORVISCO* (*DCEC/DECH*), port. *trovisco*, a Sardenya *trobiscu* en el Logudoro i *truisku* en el Campidano; veg. més variants sardes en Bertoldi, *W. u. S.* xi, 2-4; i, per a tot plegat, aquell article meu cf. *torbisca*, infra. El ross. *estorbès* podria ser reducció del plural **estorbescs*, els *torbescs* *TURBISCOS*.

Torbisco «planta timeleàcea» està en ús popular a l'aragonès d'Ànsó, segons Rohlf, i aquest anotà d'altra banda «*tornuesco*: planta baixa que produce un fruit negre que se puede comer» (*Dicc. Pir. Ar.*); el qual sembla ser bàsicament el mateix mot, si bé alterat per alguna contaminació, potser la de *nuez* 'nou' (a causa d'aqueix fruit comestible), o bé la del cast. *NUEZA* (*DECH*), planta amb la qual em sembla veure altres detalls en comú, sobretot amb la *nueza negra* (o *vid negra*, lleonès *nuégado*, Vall d'Aura *nors*, registrats allà, iv, 249a15, 19, b36, 250b2).

A les Balears (no sé si a totes les illes) s'ha usat un mot *torbàssia* per a 'narcòtic', 'herba narcòtica', car en el romanç 242 del *Romilo*, de MilàF (v. 43), la Comtessa captiva del rei turc, per evadir-se, arma una galera; i «estant a taula dinant, / *turbàsia* li va donar», cosa que la recitadora va explicar que significava «dormició»; *DAG.*: «*torbassia*: dormitori, narcòtic; sin. *dorm-i-son* (Mall.)». Potser evolució fonètica mossàr. *dorm-i-son*, però més aviat una formació paral·lela *TURBATIO*, amb evolució mig-sàvia del nominatiu, tal com *pàssia/passa* *PASSIO*, *aparici(a)*, cast. *cansa(ncio)*, port. *cansaço*. El ritme del vers prova que l'accentuació és *torbàssia* i no pas *-ia*, com entenen els publicadors dels *DAG.* i *AlcM*.

Torbació [S. xiv, *DAG.*; i «en temps de les *turbacions* de la guerra passada» 1499, *DAG.* s. v. *tu-*]; *DTo*. 1647. *Torbament*. *Torbada*. *Torbador* [*tu-*, S. xv, *DAG.*]; *torbadorament*. *Torbaire*. *Torbament* [S. xiv, *DAG.*] I sovint en Lluïll: «*torbament* de vents», *Merav.* II, 33, etc. *Torbació*, *Li. de Contempl.* III, 403.

Torbany. *Torbaret*. *Torbatiu*. *Torbós*; i el cultisme *turbinós* [*DAG.*]. **Torbetat* 'estat de pertorbació': «Molt me meravell --- com, per tan gran *torbetat* de coses, del elements no fallexen» traduïnt (S. xiv) els mots del *De Amore* d'Andreu el Capellà «*plurinum miror --- quod at tantam rerum turbationem ipsa non deficiunt elementa*» (p. 18).

Torbisca, paraula ben viva en el Maestrat i P. Val., 'tempestat de neu i torb': «Mare de Déu, / de Vallivana la estrella / sou, del matí, gràciosa, / que a tot fill

de Morella, / enmitj de les *torbiques* doneu llum y conhort», Goigs de la Mare de Déu de Vallivana, per Jq. Garcia [Girona], en la revista *Vallivana*, 1904, 408. «En Blasco --- conquistador de Morella, fou salvat de mort segura, en una forta *torbisca* de neu, per oir lo sò de la campana de Sant Pere i donar-li alberg i socós l'ermità», *Seidia*, 266; «l'aigua-neu --- que obligà al rei a esperar dos nits i un dia en una cova, és impossible dur-lo a primeries de setembre, quan mai fan *torbiques* d'aquesta classe, i menys de tanta durada», JPuig (*BSCC* xiv, 140). I així al lluny fins a Biel-sa: «*turbisca*: viento con nieve» (Badia).

Deu haver estat, alterat per anaptixi i amb influència de *torrar*, com s'ha convertit en un terme dels pescadors de Badalona: «Hi ha dies de +*torrabisca*: el sol és esblanqueït: aleshores encara és més vent»: interviu amb uns pescadors de Badalona, a «La Publicitat» de 22-vii-1928 (no s'usa a StPolM, 1928). I *terrabrisca* per influència de *terrabastall*, -*astada*, *terregada*: «vent fluix que bufa arran de l'aigua del mar, i la fa aixecar en l'aire; i, en caure, fa com una pluja fina» Costa de Llevant i Vilanova i G. (*BDC* xiv, 65).

Torbonada [1885]: «era la part que' a Madrid li feya pendre en la vida política, també a salts y a *turbonades*», Noller, *Vilaniu*, 206; no recollit pels diccs. fins al *DAG.* («*turb-*: tempestat, pluja curta»), Bulbena («*torb-*: averse, gíbolée; ramassada», «*turb-*: torp, ramassada») i Vogel. «El molí cremava --- Entontits y esmaperduts --- empaytats per les *turbonades* de fum espès y pudent, que cargolades per les bufades de llevant, a moments ens embolcaven ---», MrnVayreda (*Punya*, t. XIII, 202 (159)).

També usual entre mall., patricis i plebeus: «Així, vogant a la sort / pel temps plomís i somort, / la barca s'era allunyada; / mes ja, pel cel de la nit, / llampegava tot seguit, / pujant negra *turbonada*; / i la tormenta avançant, / encara surava el cant / en les ratxes ---», Costa (*Ribera de Canten-i-dormen*, v. 60); «Mira les ones i escolta el brogit / de la *torbonada*, que regolfa i brama, / combatent la barca on brega el marit», Alcover (*Proverbis Biblics* xiv, O. C., 101); «arrosadora i arrenyonant és la *turbonada* que passen els nostres contraris --- vertaderament corren palo sec ---» paladejava ennuégat el desgraciat *AMAlcover* (*B DLC* XIII, 1924, 202); *AlcM* hi afegeix encara una cita de Noller parlant d'un desbordament de l'Arieja. *Aturbonat*.

En el llenguatge parlat, en català (molt més que en cast.) és un mot viu i general en totes les terres de la llengua, i tant en termes marins com de terra endins, fins a les Illes i, Catalunya endins, fins a l'extrem NO.: Benasc «*turbonada* chaparrón con viento: no plou contino, pero passen unes *turbonades* mol fortes» (Ballarín). *Aturbonat*.

El primer focus d'aquesta irradiació lèxica apareix a l'Oest hispànic, cosa que no significa que no tingués ja arrels antigues en els altres tres dominis lingüístics peninsulars, car en definitiva el punt de partida es troba en el ll. *TÜRBO*, -INIS, convertit vulgarment en *TÜRBO*, -ONIS, 'tempestat' («*turbone*: tempestate»,